

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

LEGAL REGULATION OF ACTIVITIES OF TOURIST ENTERPRISES IN THE EUROPEAN UNION

У статті розглянуто генезу і сутність нормативно-правового регулювання діяльності туристичних підприємств в Європейському Союзі. На засадах соціоекономічної парадигми, комплексного методологічного підходу (насамперед системного і ситуаційного) з використанням загальнонаукових і спеціальних методів (перш за все історичного і логічного, порівняння, контент-аналізу, узагальнення та ін.) досліджено цілі, основні напрями, принципи, а також правові, економічні, організаційні та соціальні методи регуляторного впливу на діяльність туристичних підприємств у країнах – членах ЄС із метою впровадження сталого, конкурентоспроможного, доступного і соціально відповідального туризму. Проаналізовано відповідні документи керівних органів Європейського Співтовариства, окремих країн-членів і спеціалізованих фондів, досліджено й узагальнено позитивний досвід нормативно-правового регулювання діяльності туристичних підприємств, сформульовано пропозиції щодо його використання в Україні з урахуванням національних реалій.

Ключові слова: туристична політика, методи нормативно-правового регулювання туризму, сталий, конкурентоспроможний, доступний, соціально відповідальний туризм.

В статье рассмотрены генезис и сущность нормативно-правового регулювання дея-

тельности туристических предприятий в Европейском Союзе. На основе социоэкономической парадигмы, комплексного методологического подхода (прежде всего системного и ситуационного) с использованием общенаучных и специальных методов (прежде всего исторического и логического, сравнительного анализа, контент-анализа, обобщения и др.) исследованы цели, основные направления, принципы, а также правовые, экономические, организационные и социальные методы регуляторного влияния на деятельность туристических предприятий в странах – членах ЕС с целью внедрения устойчивого, конкурентоспособного, доступного и социально ответственного туризма. Проанализированы соответствующие документы руководящих органов Европейского Сообщества, отдельных стран-членов и специализированных фондов, исследован и обобщен положительный опыт нормативно-правового регулирования деятельности туристических предприятий, сформулированы предложения по его использованию в Украине с учетом национальных реалій.

Ключевые слова: туристическая политика, методы нормативно-правового регулирования туризма, устойчивый, конкурентоспособный, доступный, социально ответственный туризм.

УДК 338.48

<https://doi.org/10.32843/infrastruct45-20>

Лебедєв І.В.

д.е.н., доцент,
доцент кафедри туристичного
та готельно-ресторанного бізнесу
Одеський національний економічний
університет

Lebedyev Ihor

Odessa National Economic University

The article deals with the genesis and essence of legal regulation of activities of tourist enterprises in the European Union. The experience of tourism legal regulation in the European Union is of considerable scientific and practical interest, as Europe is one of the global centers and leaders in world tourism: five out of ten most frequently visited countries by tourists are members of the EU. Targets, main directions, principles, as well as legal, economic, organizational and social methods of regulatory impact on activities of tourist enterprises in EU member-countries were studied on the basis of socio-economic paradigm and integrated methodological approach (primarily systemic and situational approaches), using general and special scientific methods (primarily historical and logical, comparative analysis, content analysis, generalization and others). According to official documents of governing bodies of the European Community and some member-countries the main target of tourism policy is to promote in Europe sustainable, competitive, affordable and socially responsible tourism. In the context of the acute global socio-economic crisis, exacerbated by the COVID-19 coronavirus pandemic, it has become more clear, that sustainable socio-economic development for the interests of the states, civil societies, local communities, employers and employees cannot be ensured by market self-regulation methods. This puts on the agenda the issue of strengthening the legal regulation of socio-economic development processes. This is especially true to the tourism industry, which is very vulnerable during the crisis. The relevant documents of the governing bodies of the European Community, some member-countries and specialized funds were analyzed, the positive experience of the legal regulation of the activities of tourism enterprises was researched and summarized. The positive experience of tourism regulation in EU can and should be used effectively in Ukraine with appropriate adaptation to local conditions, so the appropriate proposals for its use in Ukraine according to national realities were formulated.

Key words: tourism policy, legal, economic, organizational and social methods of legal regulation of tourism, sustainable, competitive, accessible, socially responsible tourism.

Постановка проблеми. В умовах світової соціально-економічної кризи, посиленої пандемією коронавірусу COVID-19, стало цілком очевидним, що стійкий соціально-економічний розвиток з урахуванням інтересів держави, місцевих громад, підприємців і працівників неможливо забезпечити лише ринковим саморегулюванням. Це ставить на порядок денний питання посилення нормативно-правового регулювання соціально-економічного розвитку. Особливо це стосується туристичної галузі, яка є вельми вразливою в період кризи. Тому досвід нормативного регулювання туризму, накопичений у Європейському Союзі, представляє значний науковий і практичний інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання нормативно-правового регулювання туризму висвітлено у низці офіційних документів керівних органів Європейського Союзу і країн-членів, а також у наукових працях вітчизняних та зарубіжних авторів. У колективній монографії вчених кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Одеського національного економічного університету досліджено державне макроекономічне регулювання туризму в країнах ЄС [1]. Теоретико-методологічні основи державного регулювання туризму в країнах ЄС досліджено у статті Н.І. Гончаренко та Я.Я. Складенко [2]. Нормативно-правове регулювання туристичної

діяльності в Україні проаналізовано у монографії О.М. Роїної [3]. Матеріал про зарубіжні, у тому числі європейські, моделі індустрії туризму викладено у статті О.В. Бартошук [4]. Однак наукові праці з даної проблематики, по-перше, були опубліковані декілька років тому і не враховують новітні явища, по-друге, найчастіше розглядають проблеми зростання індустрії туризму суто в економічному або правовому аспекті, але питання забезпечення сталого розвитку туризму опрацьовано поки ще недостатньо.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження досвіду ЄС з нормативно-правового регулювання в контексті впровадження сталого, конкурентоспроможного, доступного і соціально відповідального туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід нормативно-правового регулювання туризму в Європейському Союзі являє значний науковий і практичний інтерес, оскільки Європа є одним із центрів і лідерів світового туризму: п'ять із десяти країн, що найчастіше відвідуються туристами, є членами ЄС. Індустрія туризму в ЄС становить понад 5% ВВП. Приблизно 1,8 млн туристичних підприємств працевлаштовують близько 9,7 млн осіб (5,2% загальної кількості робочих місць) [5, с. 163–165].

Європейське співтовариство від самого початку свого існування приділяє значну увагу розвитку туризму. В Угоді про функціонування Європейських співтовариств (Рим, 25.03.1957) відзначено: «Співтовариство буде виконувати дії з підтримки, координації або доповнення дій держав-членів у сфері туризму (ст. 6), допомагати формуванню сприятливого середовища для розвитку підприємств цього сектору, співпраці держав-членів шляхом обміну передовим досвідом» (ст. 195) [6].

Особливості туристичної політики ЄС визначаються чинниками, що характерні для європейської моделі соціально орієнтованої ринкової економіки, а саме: політичною стабільністю, верховенством права, розвиненим громадянським суспільством, економічною ефективністю і соціальною результативністю, високим рівнем життя населення, турботою про збереження культурної спадщини й охорону навколишнього природного середовища.

Нормативне регулювання туризму здійснюється в ЄС шляхом розроблення рекомендацій, які не мають прямої обов'язкової юридичної сили і не втручаються в національну туристичну політику країн-учасниць, надаючи їм повну свободу дій у процесі створення і просування своїх національних туристичних продуктів.

Поштовхом для гармонізації законодавства у сфері нормативного регулювання туризму в країнах ЄС стала прийнята у 1990 р. Директива Ради Європейських Співтовариств № 90/314/ЄЕС

«Про комплексний туризм, комплексний відпочинок і комплексні тури», на засадах якої були розроблені обов'язкові вимоги до туристичних продуктів і змісту інформації, що має надаватися туристам, визначено поняття «організатор», «продавець», «пакетний тур». Були встановлені вимоги до фінансового забезпечення туристичних організацій, які стали підґрунтям для створення системи фінансового захисту прав і законних інтересів туристів.

У подальшому політика Європейського Союзу у сфері регулювання туризму отримала чимало доповнень і пояснень у низці нормативних актів, найважливішими з яких є:

- Шенгенська угода ЄС про скасування паспортного та митного контролю;

- комюніке Європейської Комісії (ЄК) «Порядок денний з питань сталого та конкурентоспроможного європейського туризму» [7] та ін.

У документах, де викладено туристичну політику ЄС, підкреслюється, що мета нормативно-правового регулювання туризму – «підтримувати Європу як найпопулярніше туристичне місце світу, сприяючи конкурентоспроможності, диверсифікації та якості послуг, інноваціям та стійкому розвитку, особливо стосовно малих та середніх підприємств, підсилювати взаємозв'язок туризму з іншими пріоритетними сферами соціального, економічного і культурного розвитку» [8].

Нормативно-правове регулювання туристичної діяльності в ЄС спрямоване на отримання не тільки економічних, а й соціальних результатів: підвищення якості та рівня життя населення, охорону навколишнього природного середовища, попередження його деградації та погіршення шляхом зменшення негативного антропогенного впливу, збереження культурно-історичної спадщини – тобто на все те, що входить до поняття сталого розвитку туризму.

Із кінця ХХ ст. реалізація концепції сталого розвитку стала пріоритетним напрямом туристичної політики Європейського Союзу. Ця концепція є складовою частиною загальної концепції сталого розвитку, проголошеної ООН у документі «Порядок денний на ХХІ століття» (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). Поняття «сталий розвиток туризму» і «сталий туризм» були сформульовані на конференції зі сталого туризму в Лансароте (1995 р.) і з тих пір стали постійно з'являтися на порядку денному ООН, Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) та інших міжнародних інституцій.

Туристична діяльність, як відомо, спричиняє різнобічний вплив на суспільство і навколишнє середовище, які, своєю чергою, надають зворотний вплив. Цей вплив може бути позитивним і негативним, прямим і опосередкованим. Позитивний вплив проявляється у стимулюванні економіки,

поповненні державного і місцевих бюджетів, сприянні розвитку інфраструктури: транспорту, зв'язку, комунального господарства тощо, створенні робочих місць і підвищенні рівня життя місцевого населення, наданні соціально значущих послуг, збереженні культурної спадщини, охороні пам'яток природи, історії, культури, створенні національних парків і заповідників, захисті рослинного і тваринного світу. Підвищення рівня життя населення, своєю чергою, сприяє розвитку сфери рекреації та туризму.

Негативний вплив туризму на соціальні параметри життя населення є не менш значущим. Туристична діяльність сприяє посиленню антропогенного навантаження на природне і соціальне середовище, деградації природних ландшафтів через надмірне споживання ресурсів, забудову земельних ділянок, забруднення відходами природних об'єктів, що веде до погіршення якості ґрунту, повітря і води у водоймах та морях унаслідок зростання викидів шкідливих речовин, самовільного облаштування тимчасових місць відпочинку, розпалювання вогнищ, понівеченню історичних пам'яток вандалами тощо. Деякі види відпочинку, такі як збирання рослин, риболовля, полювання, завдають шкоди живій природі і призводять до зменшення чисельності або навіть до повного зникнення на певних територіях деяких видів фауни та флори. Зростання чисельності відвідувачів і населення у туристичних регіонах, будівництво нових об'єктів потребують використання додаткових природних ресурсів і збільшують навантаження на навколишнє середовище.

Експерти вважають: якщо збережеться нинішня тенденція зростання туризму, до 2050 р. споживання енергії збільшиться на 154%, води – на 152%, викид твердих відходів – на 251%, викиди парникових газів – на 131% [5, с. 169]. Тому для міжнародної спільноти, у тому числі Європейського Співтовариства, актуальним завданням є розроблення нових моделей безпечного розвитку туризму в інтересах усього людства, його нинішнього і майбутніх поколінь. Європейською Комісією у 2003 р. було створено Комісію з питань сталого туризму, до складу якої увійшли представники міжнародних організацій та урядів країн ЄС, регіональних та місцевих органів влади, індустрії туризму, профспілок, екологічних та інших громадських організацій, а також дослідних та освітніх установ. До основних завдань цієї Комісії було віднесено розроблення правил туристичної діяльності, управління дестинаціями, визначення індикаторів стійкості туризму і систем моніторингу.

Європейською Комісією було затверджено Стратегію сталого та конкурентного європейського туризму, розроблену Комісією ЄС з питань сталого туризму. У ній було проголошено як головну мету туристичної політики ЄС підвищення

конкурентоспроможності європейського туризму шляхом забезпечення стійкості та доступності і визначено пріоритетні напрями діяльності:

- спільне фінансування проєктів із розвитку сталого та конкурентного європейського туризму;
- розроблення Європейської системи індикаторів туризму (ETIS), що допоможе здійснювати моніторинг, вимірювання й оцінку стану туристичної галузі та сприяти підвищенню її стабільності й ефективності;
- підтримка розроблення транс'європейських і національних туристичних продуктів сталого туризму [8].

Комісією Європейського Парламенту визначено пріоритетні завдання з реалізації Стратегії сталого та конкурентного європейського туризму, у тому числі:

- посилювати роль туризму у досягненні економічного процвітання, соціальної справедливості та єдності, захисті природного довкілля та культурної спадщини;
- забезпечити збалансованість економічного, соціокультурного та екологічного складників сталого розвитку туризму, які можуть створювати ефект синергії за умови взаємодії усіх зацікавлених сторін;
- стимулювати внутрішній туризм, регулювати туристичні потоки згідно з рекомендаціями Всесвітньої туристичної організації у такій пропозиції: один в'їзний турист на одного виїзного і на чотири внутрішніх туриста;
- забезпечувати доступність туризму для різних груп населення без дискримінації за статтю, расою, релігією або будь-якою іншою ознакою;
- розширяти асортимент тематичних туристичних продуктів, таких як транснаціональні маршрути, природний («зелений», екологічно чистий), оздоровчий, велосипедний та спортивний, гастрономічний та винний, самодіяльний та фольклорний види туризму тощо;
- поліпшувати якість послуг для задоволення потреб людей у подорожах, дотримувати права та інтереси туристів;
- сприяти збільшенню попиту на туристичні послуги як усередині ЄС, так і ззовні шляхом диверсифікації видів і розширення сезону туризму, збільшенню туристичних потоків у низьких та середніх сезонах для старших та молодших цільових груп;
- забезпечити підвищення рівня життя місцевого населення шляхом отримання економічної вигоди від туризму;
- зменшувати забруднення і погіршення навколишнього середовища, раціонально використовувати обмежені природні ресурси;
- підтримувати і збільшувати культурне багатство та біорізноманіття шляхом здійснення внеску в їх пізнання і збереження тощо [9].

У цьому ж документі було визначено основні принципи нормативного регулювання з метою досягнення сталого розвитку туризму:

1) комплексність (системність) як цілісний інтегрований підхід з урахуванням усіх можливих наслідків впливу туризму на соціум і природу;

2) стійкість – задоволення потреб нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби;

3) обґрунтованість, узгодженість планів розвитку з параметрами зовнішнього і внутрішнього середовища і забезпеченості ресурсами;

4) залучення до участі у прийнятті рішень та їх реалізації усіх зацікавлених сторін (стейкхолдерів): органів державної і місцевої влади, підприємців, громадських організацій;

5) відкритість – надання інформації про плани й очікувані результати їх реалізації, поширення позитивного практичного досвіду;

6) постійний моніторинг і регулювання туристичної діяльності з метою зниження антропогенного навантаження на території;

7) управління ризиками – попередження і мінімізація шкоди суспільству та навколишньому середовищу, відшкодування збитків у разі завданої шкоди [9].

Із наведених вище документів видно, що керівні органи Співтовариства розглядають нормативне регулювання туризму як цілеспрямований вплив в інтересах суспільства на процеси формування і підтримки туристично-рекреаційного середовища, регулювання обсягів та напрямів туристичних потоків, створення туристичної інфраструктури, охорони рекреаційних ресурсів, організації відпочинку й оздоровлення населення, підготовки кваліфікованих кадрів для рекреаційно-туристичної діяльності. Стратегія сталого та конкурентного європейського туризму передбачає розбудову механізму нормативного регулювання туризму на засадах встановлення загальних правил функціонування у поєднанні з певною свободою господарської діяльності за умов взаємодії заінтересованих сторін.

Механізм нормативного регулювання туристичної діяльності являє собою систему елементів (органів, засобів і способів) для виконання певних управлінських дій. Система органів регулювання туризму в ЄС ґрунтується на притаманній європейській соціально орієнтованій ринковій економіці моделі управління, заснованій на співробітництві державних і недержавних інституцій. Висловлення «державно-приватне партнерство» у наведених документах ЄС не застосовується, тому що дана модель управління виходить за його межі і передбачає також широку участь громадських організацій: підприємницьких, профспілкових, культурних, екологічних, спортивних тощо.

Регулювання туризму в ЄС здійснюється перш за все за допомогою таких господарських важелів:

– гроші (цільові бюджетні асигнування, субсидії та дотації на розвиток туристичної інфраструктури, збереження навколишнього середовища, культурної та історичної спадщини);

– кредити, податкові пільги і преференції, підтримка соціального туризму, стимулювання туризму у період «низького сезону» шляхом різного роду знижок, пільг тощо [1, с. 58–62].

Підприємцям надається пільговий податковий режим, у тому числі звільнення від податку на прибуток у перші роки діяльності, а також зменшення податку на додану вартість. Надаються також митні пільги (аж до звільнення від сплати мит) під час увезення обладнання для готелів і туристичних транспортних засобів. У деяких європейських країнах до 20% доходу від послуг, наданих іноземним туристам, звільняється від податку на прибуток.

Уряди країн Європейського Союзу проводять політику зрівняння ПДВ на туристичну і готельну діяльність, ставка якого у різних країнах варіюється від 6% до 25%. Найбільша ставка ПДВ – 25% встановлена у Данії та Швеції, у Німеччині та Люксембурзі встановлено усереднений ПДВ у розмірі 15%, в Іспанії ПДВ на розміщення становить у середньому 7% і залежить від категорії готелю, ПДВ на послуги харчування, оренду автомобілів – 16%. У Греції ПДВ на розміщення і харчування становить 8%, використовується система знижок на ПДВ на туристичну діяльність у неsezонний період. У Франції ПДВ на туристичну діяльність у середньому становить 10%, у тому числі на послуги розміщення – 6%, на послуги харчування – 19%. В Австрії ПДВ на послуги розміщення та харчування встановлений на рівні 10%. Однак, згідно з Федеральним законом Австрії про туристичний податок, усі туристичні підприємства платять місцевий збір за проживання одного туриста (на території громади – у місцевий бюджет, а на курортах – у курортний фонд). Сума збору залежить від сезону, при цьому пацієнти лікувальних закладів, а також діти до шести років, школярі та студенти звільняються від сплати збору.

Уряди країн ЄС стимулюють будівництво нових туристичних об'єктів шляхом продажу земельних ділянок за низькими цінами або здачі їх в оренду на тривалий термін (на Кіпрі, наприклад, до 99 років) із можливістю подальшого продовження оренди на такий же термін. У деяких європейських країнах туристичним підприємствам надаються пільгові тарифи на комунальні послуги [10].

Для реалізації Стратегії сталого та конкурентного європейського туризму було розроблено на період 2014–2020 рр. декілька програм спільного фінансування конкретних проєктів у рамках Європейської програми підвищення конкурентоспроможності малих та середніх підприємств

(Europe's programme for the Competitiveness of Enterprises and Small and medium-sized enterprises – COSME) із плановим бюджетом у розмірі 2,3 млрд євро [11]. Серед цих програм варто відзначити такі:

- «Каліпсо», яка спрямована на полегшення подорожей у святкові дні для певних цільових груп (наприклад, для людей похилого віку);

- «Перехрестя Європи» – щорічні заходи, присвячені популяризації культурного туризму;

- «Європейські напрями досконалості» (EDEN) – сприяє розвитку традиційних і нових туристичних напрямків, передбачає проведення заходів з обміну передовим досвідом згідно з тією чи іншою темою року;

- «50 000 туристів» програма співпраці країн Європейського Союзу і Південної Америки для сприяння подорожам у низькі сезони.

Щоб підкреслити якість європейського туризму та допомогти туристам порівнювати напрями, Європейська Комісія запропонувала впровадити єдину європейську етикетку якості туризму на основі загальних європейських критеріїв [10].

Інституційний механізм реалізації Стратегії сталого та конкурентного європейського туризму представлений у вигляді системи спеціалізованих структурних фондів та Європейського інвестиційного банку, що є основним джерелом інвестування в економічні та соціальні програми взагалі та в індустрію туризму зокрема. За допомогою цих інституцій інвестиції спрямовуються на вирішення певних завдань (насамперед у найменш розвинутих регіонах Центральної та Східної Європи), наприклад:

- зближення рівнів соціально-економічного розвитку країн – членів ЄС;

- реалізація попередньо визначених цільових програм і заходів у різних сферах (охорона довкілля, підготовка кадрів, дослідження ринків, підтримка об'єктів культурної спадщини тощо).

До основних структурних фондів Європейського Союзу, які беруть участь у реалізації Стратегії сталого туризму, належать такі:

- 1) Європейський соціальний фонд (European Social Fund), створений у 1958 р., який фінансує проекти, що спрямовані на боротьбу з безробіттям, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів, розв'язання інших соціальних проблем. Фонд надає фінансову допомогу малим і середнім підприємствам, у т. ч. туристичним, що сприяє підвищенню економічної активності та зайнятості населення [12];

- 2) Фонд згуртування (The Cohesion Fund), створений у 2000 р., діяльність якого спрямована на фінансову допомогу менш розвинутих країнам – членам ЄС, чий валовий національний дохід на одного мешканця становить менше 90% від середнього показника по ЄС. Цей фонд має

на меті скоротити економічні та соціальні розбіжності, сприяти сталому розвитку туризму. У період 2014–2020 рр. діяльність Фонду згуртування спрямована на допомогу новим членам ЄС: Болгарії, Хорватії, Кіпру, Чехії, Естонії, Греції, Угорщини, Латвії, Литві, Мальти, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччини та Словенії. Фондом було заплановано виділити 63,4 млрд євро на такі програми:

- розвиток транс'європейських транспортних мереж, зокрема підтримка інфраструктурних проєктів у рамках програми «Підключення до Європи» (Connecting Europe);

- охорона навколишнього середовища: підтримка проєктів, пов'язаних з енергетикою і транспортом, якщо вони поліпшують навколишнє середовище з погляду енергоефективності; використання відновлюваної енергії; розвиток залізничного транспорту, підтримка інтермодальності, розвиток громадського транспорту тощо [13];

- 3) Європейський фонд регіонального розвитку (The European Regional Development Fund – ERDF) створений у 2000 р., діяльність якого спрямована на зміцнення економічної та соціальної єдності в Європейському Союзі шляхом зменшення дисбалансу між його регіонами. ERDF зосереджує свої інвестиції на кількох пріоритетних напрямках:

- розвиток інфраструктури;

- підтримка малих та середніх підприємств;

- сприяння інноваціям та дослідженням;

- розповсюдження інформаційних технологій, захист навколишнього середовища, впровадження низьковуглецевої економіки, запобігання ризикам.

ERDF підтримує програми, спрямовані на регіональний розвиток, економічні зміни, підвищення конкурентоспроможності та територіальне співробітництво [14];

- 4) Фонд солідарності Європейського Союзу (The European Union Solidarity Fund – EUSF) був створений для реагування на великі стихійні лиха та допомоги регіонам ЄС, що потерпіли від стихійних лих і надзвичайних подій. Фонд був створений у зв'язку з повеннями у Центральній Європі влітку 2002 р. Допомога Фонду була використана для 80 ситуацій, що охоплюють різні катастрофічні події, включаючи повені, лісові пожежі, землетруси, буревії та посухи у 24-х європейських країнах на суму понад 5 млрд євро [15].

Екологічний складник також знайшов належне відображення у Стратегії сталого та конкурентного європейського туризму і реалізується за допомогою реалізації директив Європейської Комісії та добровільних ініціатив, зокрема:

- директиви ЄК з охорони вод;

- директиви ЄК про якість води;

- директиви ЄК щодо збереження природних середовищ існування фауни і флори тваринного і рослинного світу;

– директиви ЄК про Стратегічну екологічну експертизу тощо.

У доповнення до цих директив Європейської Комісії держави – члени ЄС підписали низку міжнародних угод природоохоронної спрямованості: Паризьку кліматичну угоду (2015 р.), Угоду про збереження біологічного різноманіття (2017 р.) та ін.

Висновки з проведеного дослідження. У Європейському Союзі напрацьовано значний позитивний досвід у сфері нормативно-правового регулювання туризму, яке розглядається як цілеспрямований вплив з урахуванням інтересів зацікавлених сторін і суспільства у цілому на процеси розвитку туристично-рекреаційної сфери, вдосконалення необхідної інфраструктури, охорони рекреаційних природних ресурсів, організації відпочинку та оздоровлення населення, регулювання обсягів і напрямів туристичних потоків, проведення наукових досліджень, підготовки кваліфікованих кадрів для рекреаційно-туристичної діяльності.

Досвід ЄС із нормативного регулювання туризму є джерелом передових підходів, принципів і методів реалізації, тому може і повинен ефективно використовуватися в Україні з відповідною адаптацією до місцевих умов. За відсутності в Україні центрального органу управління туризмом уважаємо за доцільне запропонувати зацікавленим у розвитку туризму організаціям (підприємницьким, науковим, профспілковим, природозахисним, культурно-просвітницьким тощо) заснувати координаційну раду з розвитку туризму з метою розроблення й упровадження стратегії конкурентоспроможного стійкого доступного туризму, головним завданням якої має стати збалансування пропорції туристичних потоків згідно з рекомендацією Всесвітньої туристичної організації: один в'їзний турист на одного виїзного і на чотири внутрішніх туристи. Уважати пріоритетним напрямком розвиток соціального і самодіяльного туризму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лебедев І.В. Державне регулювання туризму в країнах Європейського Союзу. *Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції* / за заг. ред. В.Г. Герасименко, О.Л. Михайлюк. Київ, 2019. С. 52–64.

2. Гончаренко Н.І., Скляренко Я.Я. Теоретико-методологічні основи дослідження туристичної політики європейського союзу. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2017. Вип. 6. С. 161–167.

3. Роїна О.М. Туристична діяльність в Україні: нормативно-правове регулювання ; 2-е вид., змін. та доп. Київ, 2006. 464 с.

4. Бартошук О.В. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід). *Держава і регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2011. № 2. С. 62–68.

5. Лебедев І.В. Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. № 3(67). С. 162–173.

6. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Part one. URL : https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/eu_citizenship/consolidated-treaties_en.pdf (дата звернення: 20.05.2020).

7. Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. URL : [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:42000A0922\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:42000A0922(02)) (дата звернення: 22.05.2020).

8. Agenda for a sustainable and competitive European tourism: Communication from the Commission of the European Communities (Brussels, 19.10.2007). URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0621> (дата звернення: 22.05.2020).

9. The European Union explained: Enterprise: A new industrial revolution – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2014. P. 1. URL : <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/353e8d0a-3b15-4737-99bb-b5f98c211b89/language-en/format-PDF/source-74946622> (дата звернення: 23.05.2020).

10. Europe, the world's No 1 tourist destination – a new political framework for tourism in Europe : Communication from the Commission to the European parliament. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52010DC0352> (дата звернення: 23.05.2020).

11. Overview of EU Tourism Policy. URL : https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/policy-overview_en (дата звернення: 24.05.2020).

12. European Commission: Executive Agency for SMEs: COSME. URL : <https://ec.europa.eu/easme/en/cosme> (дата звернення: 24.05.2020).

13. The European Union: European Social Fund. URL : <http://ec.europa.eu/esf/home.jsp> (дата звернення: 25.05.2020).

14. The European Union: Cohesion Fund. URL : http://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/cohesion-fund (дата звернення: 26.05.2020).

15. The European Union: European Regional Development Fund. URL : http://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/erdf (дата звернення: 25.05.2020).

16. The European Union: European Union Solidarity Fund. URL : http://ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/en/funding/solidarity-fund (дата звернення: 26.5.2020).

REFERENCES:

1. Lebediev I. V. (2019). Derzhavne rehulivannia turyzmu v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [State regulation of tourism in the countries of the European Union]. *Derzhavne rehulivannia sfery turyzmu Ukrainy v konteksti protsesiv yevrointehratsii* / Za zah. red. V. H. Herasyenko, O. L. Mykhailiuk. Kyiv, pp. 52-64 (in Ukrainian).

2. Honcharenko N. I., Skliarenko Ya. Ya. (2017). Teoretyko-metodolohichni osnovy doslidzhennia turystychnoi polityky Yevropeiskoho Soiuzu [Theoretical and methodological foundations of the European Union tourism policy research] *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm»*. Vyp. 6, pp. 161-167 (in Ukrainian).
3. Roina O. M. (2006). Turystychna diialnist v Ukraini: Normatyvno – pravove rehuliuвання [Tourist activity in Ukraine: Legal regulation] (2-e vyd., zmin. ta dop.). Kyiv. 464 p. (in Ukrainian).
4. Bartoshuk O. V. (2011). Modeli rozvytku industrii turyzmu (zarubizhnyi dosvid) [Models of tourism industry development (foreign experience)] *Derzhava i rehiony. Seriiia: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*. № 2, pp. 62-68 (in Ukrainian).
5. Lebediev I. V. (2018). Stalyi rozvytok turyzmu: dosvid Yevropeiskoho Soiuzu i zavdannia dlia Ukrainy [Sustainable tourism development: European Union experience and tasks for Ukraine] *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzen: Zb. naukovykh prats. Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet*. № 3 (67), pp. 162-173 (in Ukrainian).
6. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Part one. URL: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/eu_citizenship/consolidated-treaties_en.pdf. (accessed 20 May 2020).
7. Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. URL : [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:42000A0922\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:42000A0922(02)) (accessed 22 May 2020).
8. Agenda for a sustainable and competitive European tourism: Communication from the Commission of the European Communities (Brussels, 19.10.2007). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0621> (accessed 22 May 2020).
9. The European Union explained: Enterprise: A new industrial revolution – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014, p. 1. URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/353e8d0a-3b15-4737-99bb-b5f98c211b89/language-en/format-PDF/source-74946622>. (accessed 22 May 2020).
10. Europe, the world's No 1 tourist destination – a new political framework for tourism in Europe : Communication from the Commission to the european parliament. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52010DC0352>. (accessed 23 May 2020).
11. Overview of EU Tourism Policy. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/policy-overview_en. (accessed 23 May 2020).
12. European Commission: Executive Agency for SMEs: COSME. URL: <https://ec.europa.eu/easme/en/cosme>. (accessed 24 May 2020).
13. The European Union: European Social Fund. URL: <http://ec.europa.eu/esf/home.jsp>. (accessed 24 May 2020).
14. The European Union: Cohesion Fund. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/cohesion-fund. (accessed 25 May 2020).
15. The European Union: European Regional Development Fund. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/erdf. (accessed 25 May 2020).
16. The European Union: European Union Solidarity Fund. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/en/funding/solidarity-fund. (accessed 26 May 2020).